

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา

การทำบุญเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่คนไทยถือปฏิบัติสืบต่อกันมาคำว่า “บุญ” แปลว่า ความสุข ความดี ความสะอาด ความผ่องแผ้วแห่งจิต (ปองชัย ไปยสุทธิเมธีกุล 2531,49-51) ผู้ทำบุญทุกคนเมื่อทำบุญแล้วจะมีเป้าหมายในการรับผลบุญ ซึ่งในการทำบุญเพื่อให้ได้บุญหากจำแนกตามจิตมีอยู่ 3 วิธี คือ 1) ทานมัย วิธีการทำบุญด้วยการบริจาคทาน 2) ศีลมัย วิธีการทำบุญด้วยการรักษาศีล 3) ภวานมัย วิธีการทำบุญด้วยการภavana การทำบุญทั้ง 3 วิธี ดังที่กล่าวนี้จะมีความสอดคล้องกับการทำบุญในศาสนพิธีซึ่งวัดจะเป็นฝ่ายประกอบศาสนพิธี ได้แก่ การบำเพ็ญกุศล พิธีทำบุญ พิธีถวายทานและพิธีเบ็ดเตล็ด การทำกิจใดๆ เพื่อให้ได้บุญอันเป็นความสุขกายสบายใจตามความหมายของบุญ จึงจำเป็นในการสร้างศรัทธาร่วมกันระหว่างพุทธศาสนิกชนกับวัด

วัดเป็นศาสนสถานให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา อันประกอบด้วยพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ดังนั้นวัดจึงมีหน้าที่สำคัญในการประกอบกิจกรรมการทำบุญให้กับชาวพุทธเพื่อดำรงพระพุทธศาสนาให้เจริญไปสู่ความยั่งยืนสืบชั่วกาลนาน ซึ่งการสร้างศรัทธาให้เกิดจากจิตใจของชาวพุทธจึงมีความจำเป็นในการสร้างรูปแบบหรือแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญอย่างมีส่วนร่วมในการทะนุพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ทั้งนี้เพื่อดำรงความมั่นคงให้บังเกิดขึ้นในบ้านเมืองหรือกล่าวโดยทั่วไปว่า “ร่วมเย็นเป็นสุข”

การทำบุญมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อและจะนำไปสู่การสร้างศรัทธา เมื่อมีความศรัทธาก็นำไปสู่การแสดงออกในพฤติกรรมโดยใช้พิธีกรรมเป็นแนวทางในการสื่อความหมายระหว่างผู้ปฏิบัติกับความคาดหวังหรือผลที่ปรากฏ ซึ่งคำว่า “บุญ” จะเป็นนามธรรมที่ติดอยู่ในความรู้สึกของชาวพุทธที่ไม่สามารถกำหนดการวัดระดับได้ อย่างไรก็ตามบุญจึงเป็นพลังแห่งความสุข ความดีงามที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน ในวิถีชีวิตทั่วไปการทำบุญสามารถทำได้โดยไม่ต้องประกอบพิธีที่วัด แต่การทำบุญในวัดจะมีลักษณะพิเศษที่ชาวพุทธถือปฏิบัติในอันสงฆ์ที่จะปรากฏในผลบุญ วัดจึงเป็นศาสนสถานของชาวพุทธในด้านการทำบุญและการทำความดีงาม ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนกับวัดจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สำหรับวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามจัดเป็นวัดเก่าแก่ที่มีลักษณะเด่นซึ่งสมควรแก่การศึกษาาร่วมกับประเด็น

การศึกษาการสร้างรูปแบบศรัทธาการทำบุญแบบมีส่วนร่วมในห้วงเวลาที่คนในกรุงเทพฯ มีการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ชีวิตในสังคมเมืองที่ผู้คนส่วนใหญ่เผชิญชีวิตในการมุ่งทำงาน การเลี้ยงชีพโดยมีเงินเป็นปัจจัยหลักที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตและได้อุทิศเวลาให้เพื่อการทำงานภายใต้อิทธิพลของระบบทุนนิยมที่มีความสำคัญในการใช้ชีวิต ดังนั้นการทำบุญและการสร้างศรัทธาซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างความสุขและความดีงามให้กับผู้คน สำหรับกลุ่มชาวพุทธได้นำพลังแห่งความดีงามที่มีต่อการจรจรโลงพระรัตนตรัยมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในวัดเบญจมบพิตรฯ จัดเป็นการทำบุญที่มีรูปแบบแตกต่างจากวัดเก่าแก่อื่นๆ ในพื้นที่กรุงเทพฯ ทั้งนี้วัดได้ใช้ทุนทางสังคมของวัดเป็นนโยบายในการบริหารและพัฒนาการทำบุญเพื่อสร้างพลังแห่งความศรัทธาให้สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติบ้านเมืองและรักษาความเป็นวัดที่มีความงดงามเพื่อการจรจรโลงพระรัตนตรัย กล่าวโดยสรุปดังนี้

1. การเชื่อมโยงรากฐานการบริหารวัดซึ่งปรากฏชัดเจนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ให้ปรากฏเป็นวัฒนธรรมองค์กรของวัดอันประกอบด้วย

1.1 วัดเบญจมบพิตรจัดเป็นวัดที่อยู่ในเขตพระราชฐานของพระราชวังดุสิตเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 วัดแห่งนี้จึงมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษของรัชกาลที่ 5 และพระบรมวงศานุวงศ์ที่ให้ความอุปถัมภ์กับวัดในยุคที่ผ่านมาและด้วยจิตสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระมหากษัตริย์องค์รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อุปถัมภ์วัดและส่งผลให้ข้าราชการในยุคนั้นที่มีความศรัทธาต่อวัดและพระภิกษุของวัดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการวัดและกิจกรรมการทำบุญของวัดจึงสัมพันธ์กับงานของทางราชการรวมถึงกลุ่มคนที่เข้าร่วมในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจะเป็นกลุ่มข้าราชการ

1.2 วัดมีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรมโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้ออกแบบก่อสร้างพระอุโบสถพร้อมพระระเบียงอย่างวิจิตรงดงามด้วยแบบอย่างศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยโบราณ จากความงดงามในทุกพื้นที่ของวัดจึงได้ส่งผลให้ภูมิทัศน์ของวัดมีความสะอาด ร่มรื่นสำหรับการทำบุญของคนในสังคมเมืองนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 สืบสานต่อกันมา ซึ่งภาพลักษณ์ของวัดจึงมีความสง่างามหรือมีความขลังในตนเองตามลักษณะจารีตนิยมที่มีความสมบูรณ์แบบปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน

1.3 วัดมิ่งค์พระพุทธรชินราชเป็นพระประธานของพระอุโบสถซึ่งมีความสง่างามในการประทับมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และการออกแบบพระอุโบสถมีความสะดวกให้ผู้คนสามารถเข้าไปกราบสักการะได้ทั้งด้านในและด้านนอกพระอุโบสถมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันพร้อมการดำรงความเป็นสิริ

มงคลในการกราบไหว้องค์พระพุทธรูป ซึ่งการเข้าไปสักการบูชาเป็นไปด้วยความเรียบง่าย สบายงามและไม่
นำวัตถุสิ่งของแก่บนมาวางหน้าองค์พระพุทธรูป การถือปฏิบัติดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความสะอาดในพื้นที่
ของพระอุโบสถพร้อมความเป็นระเบียบเรียบร้อยและไม่พลุกพล่านด้วยผู้คนที่มุ่งหวังในเรื่องโชคลาภ ผู้มา
เคารพสักการะพระพุทธรูปชินราชได้กราบไหว้องค์รัชกาลที่ 5 ด้วย มีการนำพระศรีรังการ (เถ่าถ่าน) ของ
พระองค์มาบรรจุไว้ใต้ฐานพระแท่นรัตนบัลลังก์

2. การสนองเจตนารมณ์ในการเป็นวัดที่องค์รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่เล่า
เรียนพระปริยัติธรรมและวิชาชั้นสูงของคณะสงฆ์มหานิกาย

การสืบสานความโดดเด่นในด้านการศึกษาพระธรรมวินัยและแหล่งการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา
และวัดเป็นแหล่งการศึกษาพระพุทธศาสนาจากสมัยรัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบัน

2.1 การศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนพระพุทธศาสนาโดยจัดให้เป็นสถานที่
ซึ่งพระสงฆ์ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมและสอบผ่านการสอบเปรียญตามลำดับตั้งแต่เปรียญ 1 ถึง
เปรียญ 9 การศึกษาพระธรรมเริ่มแรกตั้งแต่กลุ่มข้าราชการในยุคราชการปกครองในระบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์และต่อเนื่องมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบประชาธิปไตยซึ่งเปิดโอกาส
ให้พระสงฆ์จากทั่วทุกภูมิภาคได้เข้ามาพำนักในวัดและทำการศึกษาพระธรรมจากโรงเรียนพระพุทธศาสนา
ของวัด โดยที่พระสงฆ์ทุกรูปจะได้รับการรับรองจากพระภิกษุที่เป็นพระประจำวัดเป็นผู้นำมาพำนักและ
พระสงฆ์ทุกรูปจะต้องเคารพในระเบียบวินัยที่วัดกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

2.2 การขยายผลให้วัดเป็นแหล่งฝึกอบรมพระธรรม โดยการฝึกฝนการนั่งสมาธิ การอบรม
จิตใจให้เกิดความสงบกับกลุ่มพระภิกษุสามเณรและฆราวาส การฝึกอบรมจิตใจจึงเป็นหน้าที่ของวัดในการ
จัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับประเพณีการบวช ในอดีตวัดแห่งนี้ได้ปลูกสร้างกุฏิสำหรับพระภิกษุไว้อย่างมี
ระเบียบพร้อมแบ่งพื้นที่ไว้รอบนอกจากพื้นที่ซึ่งเป็นอาคารสถานของพระอุโบสถ พระที่นั่ง วิหาร หอระฆัง

2.3 วัดเปิดสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่ออบรมกุลบุตร
กุลธิดาให้เป็นคนดีงามตามแนวทางพระพุทธศาสนา การดำเนินกิจกรรมนี้เป็นการสนองตอบในด้าน
การบริการแก่ประชาชนนอกเหนือจากวัดให้ใช้พื้นที่ของวัดจัดตั้งโรงเรียน 2 แห่ง คือโรงเรียนวัดเบญจม
บพิตร ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครกับโรงเรียนมัธยมชาย สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาร่วมกันโดยพระร่วมเป็นผู้บรรยายในวิชา
พระพุทธศาสนา นับเป็นการเชื่อมโยงการใช้หลัก “บวร” บ้าน วัดและ โรงเรียนให้สืบสานสู่สังคมเมือง จาก

ความรู้ความสามารถในเชิงประจักษ์ของพระสงฆ์ในวัดได้ส่งผลให้พระสงฆ์เป็นพระนักเทศน์ นักธรรมที่
ได้รับเชิญให้เป็นพระผู้สอนรายวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนพื้นที่คูสิตรายรอบวัด

2.4 การพัฒนาจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้พระธรรมจึงเป็นนโยบายที่พระภิกษุได้ใช้

ความสามารถถ่ายทอดความรู้ผ่านการเขียนลงในหนังสือพระธรรมและเอกสารเบญจกัมมปิตรสัมพันธ์ซึ่งเป็น
วารสารที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบัน พร้อมการเปิดโอกาสให้
ประชาชนทั่วไปเข้าร่วมในการจัดฝึกอบรมการนั่งสมาธิ การบวชนกขัมมะในวันสำคัญใน
พระพุทธศาสนา ปัจจุบันได้สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมและให้ความร่วมมือการดำเนินงานที่เป็น
ประโยชน์แก่วัด นอกจากนี้วัดได้จัดการบวชพระ ทั้งกลุ่มชาวไทยโดยไม่เลือกฐานะและความแตกต่างทาง
วัฒนธรรมในที่นี่ได้จัดงานบวชให้กับพระภิกษุชาวเขา

3. วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากประวัติของการก่อสร้างวัดเบญจกัมมปิตรคูสิตวนาราม เป็นวัดที่มีการบูรณะมาตั้งแต่สมัยรัชกาล
ที่ 3 โดยมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์การปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 เจ้านายในยุคนั้นได้ทำ
การฟื้นฟูบูรณะวัดอย่างต่อเนื่องจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้บูรณะก่อนข้างสมบูรณพร้อมพระราชทานนาม
ใหม่ว่า วัดเบญจกัมมปิตรคูสิตวนาราม โดยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้วัดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมเกี่ยวกับ
พระองค์ทั้งในด้านสถาปัตยกรรมที่แสดงออกความเป็นอารยะของสยามประเทศ การปั้นพระพุทธรูปชินราช
การรวมพระพุทธรูปโบราณสมัยต่างๆ การใช้เป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและวิชาชั้นสูงของคณะสงฆ์
มหานิกายและมีการจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์แห่งพระองค์ ในภาพรวมทั้งหมดวัดเบญจกัมมปิตรเป็น
ศูนย์รวมการศึกษาความรู้ในพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ร่วมกับความสวยงามด้าน
สถาปัตยกรรมไทยที่มีองค์ประกอบความงดงามอื่นๆ อาทิ พระอุโบสถ พระระเบียง หอระฆัง ศาลา พร้อม
การจัดบรรยากาศภายนอกพระอุโบสถให้มีความร่มรื่น ซึ่งเหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่ง
ชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาชมตลอดทั้งวัน

4. วัดเป็นแหล่งถ่ายทอดและสืบสานการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย

วัดเบญจกัมมปิตรเป็นวัดที่มีความสมบูรณ์ในความเป็นไทยทั้งด้านการสืบสานพระพุทธศาสนา โดย
วัดจะนำเรื่องของประเพณีพิธีกรรมต่างๆ มาปฏิบัติในวัดเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญได้โดยสะดวก
วัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทยพุทธในการทำบุญตักบาตรยามเช้า การถวายภัตตาหาร การจัดกิจกรรมวัน
สำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดได้ให้ความสำคัญด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทยร่วมกับการฟื้นฟู

ประเพณีอื่นๆ เช่น การร้อยดอกไม้สดเพื่อทำโคมแขวนรอบพระระเบียง (วิหารคด) การจัดงานประเพณี ตานกัวยสลากของชาวเหนือ การจัดบริการการสืบสานพระพุทธศาสนาโดยการใช้เป็นพื้นที่ทัศนศึกษาของ พระจากวัดในส่วนภูมิภาคเพื่อเข้ามาเยี่ยมชม

ในการบริหารการจัดการยุคความเติบโตด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ วัดได้จัดทำเว็บไซต์และทำการ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะภาพวัดที่ก่อสร้างด้วยหินอ่อนหรือ The Marble Temple และจัดเป็นวัดที่มีการวางแผนผังที่ดีที่สุดและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเขตคูสิต

จากจุดเด่นของวัดเบญจมบพิตรซึ่งจัดเป็นวัดต้นแบบในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทยและการ สืบสานพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงพ.ศ. 2553 วัดแห่งนี้ยังคงเป็นศูนย์กลางในการทำบุญ ของชาวพุทธยาวนานร่วม 150 ปี พร้อมคงความสวยงามร่วมกับการแสดงความเป็นศูนย์รวมในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ซึ่งในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วได้ส่งผล กระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนกับวิถีปฏิบัติตนในการทำบุญ ขณะเดียวกันวัดซึ่งมีหน้าที่ในการสืบสาน พระพุทธศาสนาและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติจะต้องทำการสร้างพลังศรัทธาเพื่อจูงใจให้คนใน สังคมเมือง โดยเฉพาะเมืองหลวงเช่นกรุงเทพฯ ที่ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คน ความเปลี่ยนแปลง ในด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมได้ส่งผลต่อการเข้ามาทำบุญในวัด ถ้าหากวัดขาดจุดเด่นในการสร้าง ชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก วัดจะพบกับสภาพความเจือปนที่ผู้คนเข้ามาทำบุญค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุนี้วัดในทุกพื้นที่ ของประเทศไทยจะต้องสร้างพลังศรัทธาให้มีผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมทำบุญอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น วัดกับการเปิด พื้นที่และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำบุญจึงจัดเป็นสิ่งสำคัญกับการดำรงความ เป็นวัดและการจรจรโลงพระพุทธศาสนา

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงชีวิตในสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบความศรัทธาการทำบุญอย่างมี ส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรคูสิตวนา ราม กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญในประเด็นที่วัดเก่าแก่ของกรุงเทพฯ ได้เปลี่ยนแปลงการ ทำบุญของวัดเพื่อให้คนในสังคมเมืองหลวงได้เข้ามาทำบุญ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัดซึ่งเป็น โบราณสถานและมีโบราณวัตถุที่มีความสวยงาม ทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่อย่างมีชื่อเสียงในประเทศ และเป็น ที่รู้จักของชาวต่างชาติได้อย่างแพร่หลาย การศึกษาในเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรมไทยร่วมกับการมองเห็นวิธีการบริหาร และการจัดการวัดในการเปิดพื้นที่ทำบุญ และการเปิด

โอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมการบริหารจัดการภายใต้หลักบริหารบ้าน(บ) วัด(ว) โรงเรียน(ร) หลัก “บวร” ดังกล่าวนี้นี้ จึงเป็นหลักการที่นำความยั่งยืนในการสืบสานพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

การศึกษาโครงการดังกล่าวนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบความศรัทธา การทำบุญในพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามซึ่งมีฐานะของวัดเป็นวัดพระอารามหลวงชั้นราชวรวิหาร ในด้านการบริหารจัดการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และส่งผลให้วัดสามารถดำรงอยู่ในด้านชื่อเสียงของวัดที่มีความสวยงามในสถาปัตยกรรมไทย และเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเขตดุสิต แม้ว่าสภาพสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองที่มีเวลาทำบุญค่อนข้างจำกัดกับการทำบุญในวัด หากแต่ในวัดแห่งนี้ได้มีการทำบุญของกลุ่มคนที่รักษาความต่อเนื่องของการทำบุญตั้งแต่บรรพบุรุษ และเข้าร่วมงานบุญในวัดพร้อมการสร้างเครือข่ายการทำบุญ โดยมีส่วนราชการเข้าร่วมดำเนินการ ซึ่งส่งผลให้วัดเป็นวัดของพุทธศาสนิกชนที่ได้จัดกิจกรรมร่วมกับการเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้เป็นกิจวัตรหลักของวัด

ดังนั้น การศึกษารูปแบบในการสร้างพลังศรัทธาที่วัดของฆราวาสเข้ามามีส่วนรวมจึงส่งผลให้วัดได้เปิดพื้นที่ทำบุญภายใต้รูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และนโยบายรวมทั้งประวัติศาสตร์ของพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง ความเป็นรูปแบบของวัดที่รักษามรดกทางวัฒนธรรมไทยจึงจัดเป็นสิ่งสำคัญที่สมควรศึกษาเพื่อเป็นต้นแบบในการบริหารวัดเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานในพื้นที่กรุงเทพฯ อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะไม่นำเรื่องการบริหารทางการเงินของวัดมาเป็นประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์ การศึกษาจะมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่สร้างพลังศรัทธาโดยพุทธศาสนิกชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และ ส่งผลดีแก่การสืบสานพระพุทธศาสนาสืบไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นในการศึกษา 1) การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของสังคมเมือง 2) การสร้างรูปแบบความศรัทธา การดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้ได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเอกสารที่สัมพันธ์กับการศึกษาวัดเบญจมบพิตรนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อศึกษารูปแบบการทำบุญ การบริหารงานของวัดในอดีตและการสืบทอดในแต่ละช่วงเวลา
2. การสอบถามผู้มาทำบุญในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนานับตั้งแต่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันพระ วันสำคัญอื่นๆ ซึ่งวัดจัดร่วมกับหน่วยงานภายนอก
3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยคณะผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมซึ่งวัดจัดขึ้น และทำความรู้จักกับคณะผู้บริหารวัดทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายสงฆ์ พร้อมสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลที่เกี่ยวข้องของวัด
4. การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริการ การจัดการวัดฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสในด้านการบริหารการดำเนินงานของวัดในรอบปีนับตั้งแต่เจ้าอาวาส พระสงฆ์ฝ่ายบริหาร ฝ่ายการศึกษา พระภิกษุ และนายกสมาคมเบญจมบพิตร ผู้แทนฝ่ายฆราวาส
5. การจัดสนทนากลุ่มย่อยเพื่อการศึกษาประเด็นการสืบค้นรูปแบบในการทำบุญ และการสร้างศรัทธาให้ประชาชนมาทำบุญและประเด็นศึกษาการดำรงความเป็นอัตลักษณ์ของวัดที่มีจุดเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
6. การนำผลการศึกษาทั้งหมดเผยแพร่ให้คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ และฆราวาส"ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกำหนดเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารและการพัฒนาวัดต่อไป
7. นำผลการศึกษาซึ่งวัดกำหนดเป็นรูปแบบการทำบุญ เผยแพร่สู่สาธารณะ โดยบรรจุไว้ในเว็บไซต์ของวัด สำหรับการประชาสัมพันธ์ระหว่างวัดสู่ชุมชน

การดำเนินงานทั้งหมดได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประมวลรายงานการศึกษาตามรูปแบบของวิจัยเชิงคุณภาพ และมีข้อมูลเชิงปริมาณมาเสริมประกอบ พร้อมการนำเสนอรายงานผลการศึกษารวม 5 บท

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย ข้อจำกัดที่พบในระหว่างการเก็บข้อมูลคือ

1. ผู้มาทำบุญมาเป็นกลุ่ม และมีเวลาค่อนข้างจำกัดตามวิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อในการใช้เวลาที่พูดคุย ที่ต้องใช้เวลาพร้อมทั้งการสอบถามข้อมูลเชิงลึก แต่ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้ช่วยเหลืองานของวัด ในการร่วมให้คำแนะนำว่า อาจารย์และนักศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและนำไปใช้ในการสอน ผู้วิจัยจึงได้รับความร่วมมือในการพูดคุย ประกอบกับผู้ที่มาทำบุญหากมาในรูปของการจัดกิจกรรมทำบุญอุทิศ จะต้องทำพิธีของตนเองให้แล้วเสร็จก่อน จึงจะใช้เวลาในการพูดคุย ซึ่งผู้วิจัยจะต้องมีความอดทน และต้องบริหารเวลาในการเก็บข้อมูล
2. การเก็บข้อมูลในวันทำบุญวันสำคัญต่างๆ ผู้วิจัยสามารถเก็บกับกลุ่มบุคคลทั่วไป ถ้าหากเป็นกลุ่มคนที่มาปฏิบัติธรรมหรือนั่งสมาธิ กลุ่มคนกลุ่มนี้จะสำรวมกาย วาจา ใจ เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งการสัมภาษณ์จะต้องนัดหมายในภายหลัง เช่นเดียวกับกลุ่มผู้นำบวชพระ บวชเนกขัมมมะ
3. กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยสามารถจัดการสัมภาษณ์ และขอหารือเฉพาะช่วงบ่ายหลังการฉันเพลจนถึงเวลา 16.00 น. และต้องนิมนต์ไว้ล่วงหน้าพร้อมการขออนุญาตตามลำดับ
4. ผู้เกี่ยวข้องของวัด จัดเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัดเป็นประจำ และกลุ่มที่มาวัดเฉพาะช่วงที่มีภารกิจเท่านั้น ในการพูดคุยกับกลุ่มดังกล่าวผู้วิจัยจะต้องพูดคุย สอบถามให้สอดคล้องกับเวลาที่คนแต่ละกลุ่มมีเวลาว่างเพียงพอ หากกลุ่มที่ปฏิบัติงานเป็นประจำจะพูดคุยได้ในช่วงบ่าย สำหรับกลุ่มที่ปฏิบัติงานเฉพาะกิจให้พูดคุยได้โดยการไม่กำหนดเป็นเวลาที่แน่นอน ทั้งนี้ให้ใช้หลักการสังเกตว่าควรพูดคุยกัน และช่วยเหลืองาน เช่น กลุ่มขายดอกไม้รูปเทียน ผู้วิจัยจะต้องพูดคุยได้ในช่วงเวลาที่ว่างจากผู้คนมาทำบุญ โดยเฉพาะช่วงพักกลางวัน เป็นต้น สำหรับผู้ตกแต่งดอกไม้ภายในวัด จะพูดคุยในช่วงเวลาการเตรียมงานโดยใช้วิธีการพูดคุยซักถามอย่างไม่เป็นทางการ
5. พระสงฆ์ผู้อาวุโส ในวัดเบญจมบพิตรจะมีพระภิกษุที่อาวุโส สุขภาพจิตใจ สุขภาพกายแข็งแรง ที่มีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี หากแต่ท่านจะมีความสำรวมกาย วาจา ใจ และผู้วิจัยจะต้องไม่ใช้เวลานานในการหารือ อาทิ การกราบนมัสการถามท่านเจ้าอาวาสซึ่งท่านมีอายุ 91 พรรษา เกี่ยวกับการจงใจให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมทำบุญ และท่านให้คำตอบที่ชัดเจนโดยใช้คำพูดสั้นๆว่า “วัด

แห่งนี้ เปิดโอกาสให้คนมาทำบุญ การทำความดีเป็นการทำบุญแล้ว บุญทำได้ทุกเวลา และรักษาความเป็นคนไทยเพราะคนไทยชอบทำบุญ วัดได้ให้บุญกับทุกคนแล้ว”

แม้ว่าการเก็บข้อมูลจะมีข้อจำกัด ในการที่ผู้วิจัยพูดคุยกับผู้ปฏิบัติธรรม แต่วัดแห่งนี้ได้อำนวยความสะดวกอย่างดียิ่งในทุกเรื่อง โดยผู้วิจัยจะต้องจัดทำหนังสือแจ้งความชัดเจนในความประสงค์ ซึ่งทางวัดจัดผู้ประสานงานพร้อมอำนวยความสะดวกให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย

คำนิยามศัพท์

การทำบุญ หมายถึง การทำให้เกิดความสุข ความดี ความสะอาด ความผ่อนคลายแห่งจิต บุญมี ความหมายร่วมบุญกุศลซึ่งในด้านพฤติกรรมที่ปรากฏจะปฏิบัติพร้อมกับการทำทาน การทำบุญจึงปรากฏพฤติกรรมกับการทำทาน บุญจึงเป็นจิตสำนึกของแต่ละบุคคล หรือกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อที่สามารถประเมินความจริงเป็นรูปธรรมได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำนึกในแต่ละบุคคล

สังคมเมือง หรือ Civil Society จัดเป็นสังคมขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนกว่าสังคมในชนบท สังคมเมือง ประกอบด้วยความแตกต่างของบุคคล ความหลากหลายในด้านภูมิหลัง ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ การใช้ชีวิตในด้านการเคารพสิทธิ ความผูกพันทางสายเลือด การอยู่ร่วมกันในสังคมเมือง ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้มีความจำเป็นที่คนในสังคมเมือง ได้ใช้เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย ร่วมกับหลักความร่วมมือของประชาชน หลักการพัฒนาประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล โดยเน้นความโปร่งใส ความเป็นธรรม ความเสมอภาคทางสังคมดังที่ตราไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนในฐานะผู้รับบริการ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด และมีข้อเสนอให้วัดเป็นฝ่ายจัดกิจกรรมของพุทธศาสนิกชน อันเป็นประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้ดำรงอยู่ในประเทศสืบไป

พลังศรัทธา หมายถึง การแสดงออกด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ในการทำบุญ โดยผู้ทำบุญมิได้มุ่งหวังให้การใช้พิธีกรรมที่ปฏิบัติในวัดเพื่อเป็นการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตน ในขณะที่เดียวกันการสร้างศรัทธาเกิดจากความเชื่อในผลบุญที่จะน้อมนำให้เกิดความสุข ความเจริญกับผู้ปฏิบัติ และสืบสานพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม หมายถึง การรู้จักความเป็นไทยและการดำรงรักษาในคุณค่าแห่งความ
งดงาม และความดีงามในวัฒนธรรมไทยทั้งทางด้านศิลปะ ภาษา และวิถีชีวิตเพื่อนำเอกลักษณ์ของความเป็น
เป็นไทยให้เกิดการสืบสาน และสืบทอดสู่ชนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่องโดยมิได้สูญหายไป

การอนุรักษ์โบราณ หมายถึง การศึกษาโบราณสถานเกี่ยวกับประวัติรายละเอียด คุณค่า สาเหตุของ
การเสื่อมโทรม การป้องกันและการดูแลรักษา

